

FLAMES A LA FRONTERA

CATALUNYA I LA GRAN GUERRA

Del 29 de juny al 18 de novembre de 2018

CATALÀ

«Se'ns presentava evidentíssim que Europa s'havia encès pels quatre costats. Teníem les flames a la frontera»

Josep M. de Sagarra, *Memòries*

La Gran Guerra va modificar el continent europeu i una part significativa del món. Es va iniciar a l'agost del 1914 i va acabar amb la vida de més de vuit milions de soldats i un ingent nombre de civils.

L'Estat espanyol es va mantenir neutral durant tota la contesa.

No obstant això, a la Catalunya de la Mancomunitat acabada de néixer i amb Barcelona com a epicentre, el conflicte

va tenir conseqüències sobre el conjunt de la societat: va afectar l'economia, la política, la cultura i la premsa diària, que, al seu torn, va ser objecte de pressions diplomàtiques i propagandístiques.

En l'ordre internacional, la simpatia aclaparadora dels catalans pels aliats es va manifestar a través de l'allistament de voluntaris a la Legió estrangera francesa, un gest que a Catalunya assoliria un caràcter mític.

Arran de la commemoració del centenari del final de la guerra, aquesta exposició detalla els vessants principals de l'impacte del conflicte sobre una Catalunya oficialment neutral, i mostra les memòries plurals d'aquesta guerra que han perviscut fins avui. Fa un segle les flames eren a la frontera; avui, encara en veiem el fum.

EL «MUSEO DE GUERRA», CENT ANYS DESPRÉS

En plena guerra europea, el 13 de febrer de 1916 es va inaugurar al Tibidabo el «Museo de Guerra», una barreja de museu i atracció firal que aviat es va convertir en un espai molt visitat per infants i adults. A més de cinc-cents metres d'alçada, s'hi veia una Barcelona il·luminada per flames artificials que simulaven un incendi posterior a un bombardeig. S'hi reproduïen elements bèl·lics, des d'unes trinxeres fins a un canó alemany, des d'un telègraf fins a un hospital, basats tots ells en el conflicte que estava assolant Europa. El museu, que va romandre obert durant la Guerra Civil i va ser clausurat el 1940, va demostrar que la guerra s'havia convertit en un focus d'atracció per al conjunt de la societat catalana. Avui, poc més de cent anys després, tornem a recórrer aquells camins.

ABANS DE LA GUERRA

La guerra va ser el resultat de múltiples motius, entre els quals van destacar les tensions derivades de la guerra francoprussiana, les disputes imperials i l'auge dels nacionalismes, especialment als Balcans. A Espanya, el sistema de la Restauració va començar a entrar en crisi pocs anys abans del 1914. En aquest context, la instauració de la Mancomunitat de Catalunya va suposar un canvi en la projecció del catalanisme.

Els antecedents de la guerra

La victòria alemanya a la guerra francoprussiana (1870-1871) després del setge de París va obrir un procés de tensions entre l'imperi dels Hohenzollern i la Tercera República francesa. Aquest procés es va produir en un context de creixents aspiracions imperialistes posteriors i el desplegament de nous nacionalismes de matriu bel·licista.

La Restauració i la seva crisi

El sistema del torn ideat per Cánovas del Castillo va començar a entrar en crisi els anys previs al 1914. La Setmana Tràgica del 1909, l'aparició del maurisme, les tensions dels nacionalismes emergents i les crítiques a la manca de democratització van donar forma a unes crítiques a la Restauració que es multiplicarien durant la guerra.

El catalanisme i la Mancomunitat

Des del tombant de segle, el catalanisme es va construir com a moviment i va intentar projectar-se a escala interna i externa. En aquest camí, la constitució de la Mancomunitat de Catalunya a l'abril del 1914 sota la presidència d'Enric Prat de la Riba va cristallitzar un projecte modernitzador, simultàniament noucentista i regionalista.

LA GUERRA I LA NEUTRALITAT

L'assassinat de l'hereu a la corona austro-hongaresa, Francesc Ferran, a Sarajevo el 28 de juny de 1914 va obrir la porta a un procés que va acabar amb les successives declaracions de guerra que donarien forma a la Gran Guerra a l'inici del mes d'agost. Concebuda inicialment pels principals analistes militars com un conflicte breu, la guerra es convertiria en una llarga guerra de trinxeres.

Tot i la neutralitat oficial espanyola afavorida principalment per un cert aïllament en el tauler internacional i la feblesa de l'exèrcit, el món intel·lectual i polític català es va acabar separant en tres blocs: l'aliadofil, el neutralista i el germanòfil. En el terreny econòmic i social, aviat es va fer palès que molts sectors viurien, de manera diversa, les conseqüències del nou escenari mundial.

L'ESCLAT DE LA GUERRA

Durant la primera setmana d'agost les principals potències del continent van iniciar els processos de mobilització. Això va comportar que, també a Catalunya, aquestes potències cridessin a files els seus compatriotes, que van tornar en vaixells als seus països d'origen davant la perspectiva de passar per espais com la «Casa de los Alemanes» de Barcelona. Aquest procés va comportar, també, la tornada a Catalunya d'espanyols i catalans residents als territoris en guerra.

«Continúa el movimiento extraordinario de pasajeros que regresan a España en los trenes procedentes de la frontera; son todos ellos obreros españoles que residían en el Mediodía de Francia y que han sido expulsados con motivo de la guerra. Se les conminaba con tomar las armas a favor de Francia en caso de no salir precipitadamente del territorio»

«La guerra europea»,

Diario de Gerona, 7 d'agost de 1914

DISPUTES AL VOLTANT DE LA NEUTRALITAT OFICIAL

Malgrat la posició oficial, les disputes ideològiques i polítiques i la intromissió de les potències bel·ligerants van mostrar que la neutralitat havia esdevingut motiu de confrontació. A través de manifestos i altres textos, des dels ateneus i la premsa els diversos sectors van fer evidents les seves simpaties. Així, els diferents escenaris de la guerra (Bèlgica, Marne, Reims) es van convertir en els eixos del debat polític i intel·lectual català.

Més informació i activitats relacionades a www.mhcat.cat

Facebook Twitter Instagram @mhistoriacat #GranGuerra

«El Gobierno de S. M. se cree en el deber de ordenar la más estricta neutralidad á los súbditos españoles [...] En su consecuencia, hace saber que los españoles residentes en España ó en el extranjero que ejercieran cualquier acto hostil que pueda considerarse contrario á la más perfecta neutralidad, perderán el derecho á la protección del Gobierno de S.M. y sufrirán las consecuencias de las medidas que adopten los beligerantes»
«Parte Oficial», Gaceta de Madrid, 7 d'agost de 1914

«Un cop la gent d'aquí va veure que no corria perill d'anar a la guerra, s'inflamà d'una bel·licositat grotesca; i si en realitat ningú no usava de la pólvora, Espanya es va dividir en dos camps aferrissadíssims: el dels germanòfils i el dels francòfils»
Josep M. de Sagarra, Memòries

L'IMPACTE ECONÒMIC I SOCIAL

Tal com es va observar als bancs i a la Borsa, després de dies d'impaciència per les primeres notícies que arribaven, l'economia catalana va començar a notar les conseqüències del conflicte. Amb l'ajut d'una important presència del col·lectiu femení —que, a diferència de la resta d'Europa, no va haver d'ocupar el lloc dels homes dins el món laboral—, el tèxtil, com el sector agrícola, va viure anys de creixement espectacular, mentre que indústries com la del vi i el suro en van resultar durament perjudicades. Aquesta situació va donar lloc a una crisi de subsistències i a reivindicacions per pal·liar-la dirigides a l'Estat.

«Els qui tenien or a la caixa se l'enduien per estar més segurs. Els bitllets es canviaven per plata, que semblava més moneda. A la porta del Crèdit Lyonnais, que era l'única banca francesa, hi havia cua per retirar comptes corrents i dipòsits»
Amadeu Hurtado, Quaranta anys d'advocat

«Llovían los pedidos muy superiores a nuestra capacidad productora [...] Se puso en movimiento toda la maquinaria de que disponíamos, se resucitó el antiguo telar de mano, que se había arrinconado [...] De esta manera la producción adquirió proporciones desmesuradas»
Pedro Gual Villalbí, Memorias de un industrial de nuestro tiempo

«Tengo el honor de manifestarle el más sincero agradecimiento Cámara Agrícola Tarragona por sus actividades en los buenos propósitos de atender sus justas demandas que en nombre propio y en el de viticultores provincia le tienen presentadas en cuanto a sulfato y azufre se refiere y preferencia de entidades agrícolas en su reparto, por ser de equidad única manera de obtener viticultores precios económicos de productos indispensables para salvar la próxima cosecha y evitar la ruina, la miseria y emigración de la sufrida clase vitícola muy dignas de amparo en las difíciles circunstancias que desgraciadamente atravesamos»
Telegrama de Gregorio Rull, presidente de la Cámara Agrícola Oficial de la Provincia de Tarragona, al Ministro de Estado, 20 de febrer de 1916

«En plena primera guerra europea, les dificultats, sobretot econòmiques, eren excepcionals. La guerra havia tancat les fronteres i no sortia ni un tap a l'estranger. No hi havia feina»
Josep Pla, El meu país. Obra completa VII

GUERRA DE TRINXERES, GUERRA DE POSICIONS

El 1915, amb el fracàs del pla Schlieffen, la guerra de moviments s'havia esvaït. S'havia entrat en la guerra de posicions, la guerra de trinxeres que caracteritzaria el front occidental fins a l'armistici.

En aquest període, el conflicte va entrar amb tot el seu abast a Catalunya. L'inici de la construcció del mite dels voluntaris catalans es va combinar amb la presència diària a la premsa dels textos dels periodistes al front. Barcelona es va convertir en un centre d'espionatge i propaganda per a les potències bel·ligerants i la guerra al mar es va fer present al llarg de tota la costa. La vida quotidiana també es va impregnar de guerra, des dels jocs infantils fins a les pantalles dels cinemes. Les flames eren a la frontera, però es veien de casa estant.

BATALLES QUE MARQUEN UNA GUERRA

Amb el front occidental estabilitzat després de la batalla del Marne, la imatge dels soldats a les trinxeres es va convertir en l'emblema de la Gran Guerra. Filats, cascos, material d'infermeria —amb una decisiva participació de les dones en hospitals de campanya—, màscares de gas, tot va formar part de les imatges que arribaven a Catalunya per explicar el que passava a Verdun i al Somme (1916), però també als Dardanels (1915), Ypres (1915), Caporetto (1917) i al Chemin des Dames (1917).

«Després de sis dies de viure a sota terra i de menjar terra amb el pa, amb la sopa i amb el formatge l'home normal esdevé essencialment troglodita»
Federic Pujulà, «A la vora del foc», El Poble Català, 9 de desembre de 1914

ELS VOLUNTARIS CATALANS I LA CONSTRUCCIÓ DEL MITE

Quan va esclatar el conflicte, molts catalans es trobaven a França per raons diverses. Alguns d'ells es van allistar voluntàriament a la Legió estrangera, com Pere Ferrés-Costa i Camil Campanyà. Altres van ser mobilitzats dins l'exèrcit regular per la seva condició de nacionalitzats francesos, com Frederic Pujulà. Considerats els abanderats de la participació catalana en el conflicte, el 1916 un grup d'intel·lectuals, vinculats a la revista *Iberia* i sota el lideratge del doctor Joan Solé i Pla, van crear a Barcelona el Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans, amb l'objectiu de donar-los suport i internacionalitzar la causa catalana en el marc de la defensa dels aliats.

«Un gran patriota, el doctor Solé i Pla, s'erigí en padrí dels voluntaris, pels quals va escriure interminables cartes i proclames, trameté els paquets que el públic donava i els protegí amb zel paternal»
Claudi Ametlla, Memòries polítiques

PERIODISME I PROPAGANDA

La combinació entre l'avidesa per conèixer les notícies que arribaven des d'Europa i un veritable auge de la premsa diària, que rebé fortes subvencions de les potències en guerra, va convertir aquests anys en l'inici d'una època daurada. Els cronistes i els intel·lectuals van ocupar un lloc de privilegi als diaris i va néixer a Catalunya i Espanya un nou ofici, que renovaria des dels fronts de guerra el gènere periodístic: el cronista de guerra, amb Gaziol com a màxim exponent.

«Ha surgido un nuevo tipo de cronista, el cronista espiritual de la guerra, que no actúa tanto sobre sus episodios concretos, sobre la descripción minuciosa de los combates, como sobre la repercusión social del estupendo conflicto, es decir, sobre el fondo humano en que se desenvuelve»
Miquel dels Sants Oliver, prólogo en Gaziol, Diario de un estudiante en París (1914)

«La riuada d'or que entrà a Espanya en aquella època, sense més ni més, sense cap mèrit ni treball ni coneixement, purament perquè els altres anaven malament, i l'apassionament no vist mai de la nostra gent pel que passava a fora, amb les filies i fòbies més delirants, donaren a la premsa ben equipada i amb mitjans econòmics una empenta, una difusió i una prosperitat desconegudes»
Josep Pla, Homenots. Quarta sèrie

ESPIONATGE I PROPAGANDA

Barcelona va esdevenir una ciutat plena d'espies (Mata-Hari, Marthe Richard, Pilar Millán Astray) que actuaven per modificar les condicions de la neutralitat mentre gaudien de les nits al Paral·lel. Tot això enmig d'una frenètica activitat dels consolats frances i alemany, que no deixaven de subvencionar tota mena de publicacions amb l'objectiu d'intervenir en la vida política local, com va evidenciar el cas del comissari Manuel Bravo Portillo.

«Dins d'un estat neutral i ciutat portuària, Barcelona esdevé un centre d'intrigues, d'espionatge, de contraban i de tota mena de maniobres tèrboles relacionades amb la guerra. Hi arriben molts estrangers que ningú sap de què viuen ni què fan. [...] El Govern ordena la neutralitat més estricta, però ningú no fa cas del manament, i tots els aventurers treballen sense parar pel bel·ligerant que els paga»
Claudi Ametlla, Memòries polítiques

LA GUERRA AL PORT, LA GUERRA AL MAR

Amb l'objectiu d'aprofitar els beneficis comercials motivats per la neutralitat, la Mancomunitat de Catalunya i altres institucions van impulsar la concessió d'un port franc a Barcelona, que va acabar sent concedit pel Govern espanyol a l'octubre del 1916. Aquesta situació, però, va contrastar amb la dura guerra submarina alemanya, que va provocar l'enfonsament de vaixells a prop de tota la costa catalana, des del cap de Creus fins al delta de l'Ebre.

«Com a derivatiu per a les inquietuds de la població catalana, decidírem de llançar la campanya de la "zona neutral", que prengué, de seguida, gran volada i a la qual s'associaren totes les forces polítiques, socials i econòmiques de Barcelona»
Francesc Cambó, Memòries (1876-1939)

«En la vida del Govern Nacional va plantejar-se un problema polític de la major importància: el torpedineig fatal de vaixells mercants espanyols des del moment en què Alemanya decidí la guerra submarina sense restriccions, és a dir, sense tenir en compte el pavelló i les característiques de l'embarcació que es posés davant del periscopi d'un submarí»
Francesc Cambó, Memòries (1876-1939)

LA GUERRA A LES CASES

La guerra va passar a formar part de la vida quotidiana. No només pels patiments dels treballadors davant de la inflació creixent, sinó també en relació amb el món de l'oci i els infants. El desenvolupament del conflicte era comentat als cafès i als cinemes i era part de les festes populars, fins i tot com a disfressa de carnestoltes. Entre els nens i les nenes, la guerra també es va convertir en joc, al carrer i a través dels cromos de les xocolatines, els soldadets i els retallables.

DEL TOMBANT A L'ARMISTICI

El signe de la guerra va canviar el 1917, tant en l'àmbit internacional com local. L'entrada dels Estats Units al conflicte es va combinar a Rússia amb la primera revolució comunista de la història per modificar definitivament el marc internacional. Aquests elements van entrar en relació amb els problemes socials i polítics dels anys anteriors a Catalunya i Espanya per donar forma a una crisi que va fer trontollar el règim restauracionista. A més, en els moments finals de la contesa, es van començar a notar els terribles efectes de la grip espanyola. No obstant això, l'arribada de l'armistici i la victòria aliada es van celebrar arreu del territori, des de Barcelona fins a petits pobles de l'interior.

Els Estats Units en guerra

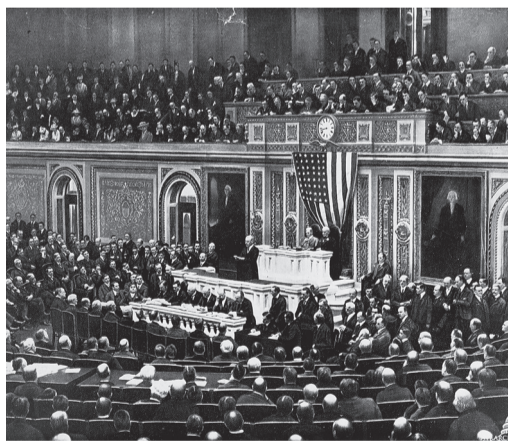
El 6 d'abril de 1917 els Estats Units van entrar en guerra al costat dels aliats. Al gener següent, el seu president Woodrow Wilson es va convertir en una figura de rellevància mundial en defensar dins el seu programa de «Catorze Punts» l'autonomia d'algunes nacions centreeuropees, tal com es va veure aquí en revistes com *Messidor* i *Els Amics d'Europa*.

La revolució bolxevic i la sortida de la guerra

Entre el març i el novembre del 1917, Rússia va viure un procés revolucionari que va passar de l'abdicació de Nicolau II a la instauració del Govern comunista liderat per Lenin. Al març del 1918, el nou règim bolxevic va signar la pau amb Alemanya i va posar fi a la seva participació en la guerra.

La triple crisi del 1917 a Catalunya i Espanya

Els trasbalsos revolucionaris que tenien lloc a Europa també es van fer sentir a Catalunya i Espanya. A la primavera i l'estiu, tres desafiaments simultanis van fer trontollar el règim de la Restauració, sense arribar a fer-lo caure: les Juntes de Defensa, l'Assemblea de Parlamentaris —amb seu a Barcelona— i una vaga general revolucionària, a més de reivindicacions concretes liderades pel col·lectiu femení.

L'ART I LA LITERATURA

El món de la cultura va resultar fortament afectat per la guerra i hi va reaccionar de diverses maneres. Ho va fer des del compromís, amb obres literàries i artístiques i amb iniciatives de suport als aliats, com l'exposició dedicada a l'art francès. Aquesta militància també va trobar expressió en les noves formes artístiques nascudes aquells anys, les avantguardes, com mostraren els cal·ligrames de Josep Maria Junoy.

«Aquesta no es una exposició com les altres, hont los artistes van en busca d'una distinció honorífica o del preu d'una venda. En aquesta, l'artista desapareix y es l'art d'un poble que's dona a la contemplació d'un altre poble; es una gran nació que fa mostra de sa potencia artística a un'altre nació amiga [...]. Aquesta exposició té un sentit més trascendental que totes les altres: un sentit de confraternitat, d'estimació pel nostre poble, d'una alta consideració per la nostra Ciutat»

«L'exposició d'art francès», *Il·lustració Catalana*, 20 de maig de 1917

LA GRIP ESPANYOLA

Sumant-se als estralls de la guerra, al gener del 1918 es van començar a diagnosticar els primers casos d'una pandèmia de grip que duraria més de dos anys i acabaria amb la mort de prop de cent milions de persones arreu del món. S'anomenaria grip espanyola perquè, en no participar en la guerra, a Espanya l'alta mortalitat provocada per la malaltia seria més notòria. A Catalunya la grip va arribar amb força durant l'estiu i, en combinar-se amb les dures condicions de vida d'una bona part de la població, va acabar amb la vida de més de quinze mil persones.

EL TRIOMF ALIAT

L'11 de novembre de 1918, en un vagó situat en un bosc de Compiègne, se signava l'armistici entre els aliats i l'Imperi alemany. De seguida, les notícies del final de la guerra i la victòria aliada van escampar l'alegria pel país i van provocar nombroses manifestacions a les ciutats i els pobles principals. Els telegrams de felicitació adreçats als aliats, els banquets, la instal·lació de plaques commemoratives i tota mena d'activitats, com la proliferació d'accions benèfiques a favor dels ferits i orfes de la guerra a iniciativa de comitès i associacions femenines, van fer evident que l'aliadofília era majoritària a Catalunya.

«Avui s'ha signat l'armistici entre Alemanya i els aliats, avui ja pot dir-se que la pau és feta. Tot aquell horror començat l'any 1914 avui s'ha acabat. Perquè l'armistici és la pau. Els aliats han guanyat. [...] Avui era el dia d'abraçar-se la gent pels carrers i voleiar banderes i domasos en tots els balcons, perquè el que ha succeït als fronts de guerra avui a les 11 del matí és quelcom que passa a la història. [...] Visca la Pau!»

Joaquim Renart, *Diari 1918-1961*, 11 de novembre de 1918

LA POSTGUERRA I LES MEMÒRIES DE LA GUERRA

El final de la guerra va donar pas a un període de negociacions que culminaria amb un mapa del continent radicalment diferent del de l'agost del 1914, tant a escala territorial com pel que fa als règims polítics, ara majoritàriament republicans. Aquesta situació va provocar que, en consonància amb l'aliadofília dominant a Catalunya, sectors nacionalistes projectessin els seus anhels a través de diverses gestions (infructuoses) davant de les potències victorioses i els seus líders, demanant-los la intervenció en la causa catalana davant d'Espanya.

En els anys posteriors, tant a França com a Catalunya els voluntaris es convertirien en l'emblema de la contribució catalana a la guerra i d'aquesta voluntat d'internacionalització. A través de manifestacions en els espais públics, es va construir un record de la guerra que continua fins avui.

LA INTERNACIONALITZACIÓ DEL PLET CATALÀ

Les celebracions per l'armistici i el triomf aliat aviat van donar pas a una sèrie d'iniciatives destinades a fer visible a Europa que Catalunya —com un tot— havia donat suport als aliats. Es van canviar noms de carrers i places i es van organitzar nombrosos homenajes al mariscal rossellonès Joseph Joffre, que va visitar Barcelona el 1920 per presidir-hi la cerimònia dels Jocs Florals. En paral·lel, un petit nucli vinculat al doctor Solé i Pla va intentar sense èxit que Catalunya fos reconeguda com a interlocutora a les conferències de Versalles.

«Per a que triomfi un moviment nacional li calen dues condicions imprescindibles: li cal una gran força interna i li cal a més un prestigi i una simpatia exterior» Antoni Rovira i Virgili, «Necessitat de que tot nacionalisme tingui una política internacional», *Revista Anyal*, 1915

EL RECORD CONSTRUÏT: CATALUNYA AL SOMME

La mort del poeta Camil Campanyà a Belloy-en-Santerre, en una ofensiva que, juntament amb altres voluntaris, va permetre recuperar el petit poble de la Picardia de mans alemanyes, va ser utilitzada per projectar internacionalment la contribució catalana. En acabar la guerra, l'Ajuntament de Barcelona i la Mancomunitat de Catalunya van destinar importants quantitats a la reconstrucció del municipi. Com a agraïment, l'Ajuntament de Belloy va col·locar una placa de record a Campanyà, va erigir un monument als voluntaris catalans de la Legió estrangera i va dedicar els seus dos carrers principals a Barcelona i Catalunya.

EL RECORD CONSTRUÏT: ELS VOLUNTARIS CATALANS A BARCELONA

Al final del conflicte, el diputat dels Pirineus Orientals Emmanuel Brousse va declarar a la Cambra francesa l'agraïment als dotze mil voluntaris catalans que havien lluitat a favor dels aliats. Alimentat per aquesta xifra, considerablement exagerada, el record mític de la participació catalana a la guerra també es va bastir portes endins. Després d'un llarg recorregut que va començar tot just acabat el conflicte, un grup d'intel·lectuals i polítics, sota el lideratge del doctor Joan Solé i Pla, van aconseguir que s'acabés instal·lant al parc de la Ciutadella de Barcelona un monument dedicat als voluntaris i realitzat per l'escultor Josep Clarà. Però l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera va fer esperar la inauguració del monument fins al 14 de juliol de 1936, pocs dies abans de l'inici de la Guerra Civil.

EL CINEMA I LA MEMÒRIA DE LA GRAN GUERRA

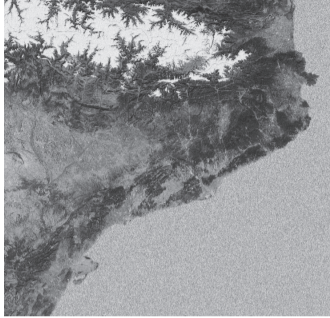
A banda d'altres formes de record, el cinema ha ocupat un paper cabdal en la construcció de la memòria de la Gran Guerra a casa nostra. Al llarg d'un segle, des de les primeres pel·lícules mudes que van condemnar el desastre de la guerra fins a les més recents que han posat en relleu valors universals com la pau, els nostres records col·lectius s'han bastit tant internacionalment com localment.

LES MEMÒRIES PLURALS: DEL 1918 AL 2018

Durant cent anys, els aniversaris i les commemoracions han reforçat unes memòries plurals del conflicte a Catalunya. Des del rebuig a la guerra fins a la reivindicació dels voluntaris catalans, la construcció de les memòries ha evolucionat segons el context polític i en relació amb les idees de Catalunya i d'Europa que s'han volgut projectar. En aquest sentit, Catalunya, malgrat la seva neutralitat, també té els seus records col·lectius de la guerra, uns records que ens alerten i ens haurien de prevenir davant dels conflictes i les amenaces del segle XXI. Les flames ja són cendres, però encara fumegen.

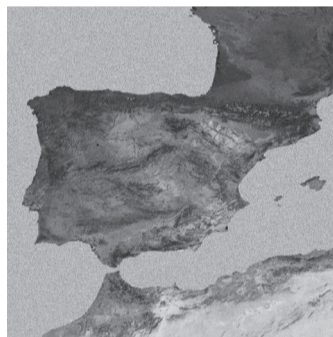
CRONOLOGIA DE LA GRAN GUERRA

CATALUNYA

- 1901 Naixement de la Lliga Regionalista.
- 1909 Setmana Tràgica.
- 1914 (abril) Instaurem de la Mancomunitat de Catalunya.
- 1914 (juny) Tancament de la Borsa de Barcelona per l'impacte econòmic generat per la inestabilitat política.
- 1914 Els grups polítics i els intel·lectuals comencen a alinear-se segons les seves postures ideològiques. S'estructuren en tres bàndols: aliadòfils, germanòfils i neutralistes.
- 1914 (setembre) Apareix a *La Vanguardia* la sèrie de Gaziel *Diario de un estudiante en París*, amb el seu testimoni sobre l'inici del conflicte.
- 1914 (tardor) Una epidèmia de tifus per aigües contaminades afecta bona part de la població.
- 1915 (gener) S'intensifiquen les gestions per obtenir la concessió del port franc de Barcelona, que ha de reportar conseqüències econòmiques positives.
- 1915 (octubre) A Barcelona, Carme Karr funda el Comitè Femení Pacifista de Catalunya (CFPC) Rep adhesions de personalitats i entitats i el seu exemple es propaga a altres ciutats de Catalunya, on també es creen comitès femenins pacifistes.
- 1915 (desembre) Caiguda del Govern d'Eduardo Dato davant de la seva incapacitat per fer front a la inflació i l'escassetat d'aliments bàsics. Arribada al poder del comte de Romanones, d'ideologia liberal.
- 1916 (febrer) Creació del Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans, sota els auspicis del doctor Joan Solé i Pla.
- 1917 (gener) Ràpida extensió del moviment sindical militar representat a les Juntes de Defensa.
- 1917 (abril) S'inaugura a Barcelona l'Exposició d'Art Francès al Palau de Belles Arts, una activitat per ratificar el compromís amb els aliats.
- 1917 (juliol) L'Assemblea de Parlamentaris es reuneix a Barcelona per impulsar una reforma constitucional i posar fi al centralisme.
- 1917 (agost) Mor Enric Prat de la Riba. Josep Puig i Cadafalch és nomenat nou president de la Mancomunitat de Catalunya.
- 1917 (novembre) Viatge d'un grup de periodistes i polítics catalans i espanyols al front de guerra de Verdun i Reims.

- 1918 (juny) *Solidaridad Obrera* publica proves de les relacions entre el cap de la policia de Barcelona, Manuel Bravo Portillo, i l'extensa xarxa d'espionatge alemany.
- 1918 (gener) Les dones promouen els rebomboris del pa i la protesta social contra l'augment de preus dels productes bàsics, que havien pujat durant els anys de la Gran Guerra.
- 1918 (novembre) Inici dels intents d'internacionalització del conflicte de Catalunya amb Espanya per part dels nacionalistes catalans.
- 1919 Creixent tensió social amb expressions violentes (pistolisme).
- 1919 Vaga de La Canadenca.
- 1919 Campanya autonomista.
- 1920 Barcelona. Visita del mariscal Joffre.
- 1922 Naixement d'Acció Catalana i Estat Català.

ESTAT ESPANYOL

- 1898 Derrota d'Espanya a la guerra amb els Estats Units. Perd les colònies de Cuba i les Filipines.
- 1911 Inici de la guerra del Rif al Marroc.
- 1914 (agost) El Govern espanyol presidit per Eduardo Dato declara la seva estricta neutralitat.
- 1914 A Madrid es crea un Comitè Pacifista presidit per Rafael Maria de Labra, president de l'Ateneu de Madrid.
- 1915 (gener) Alemanya desplega una política de subvenció i compra de periòdics per garantir la neutralitat espanyola.
- 1915 (setembre) Es publica un manifest contra la guerra amb el títol «La guerra europea, manifest d'alguns espanyols», que té el suport de personalitats de la cultura i intel·lectuals de l'època, com ara Carme Karr, Manuel Azaña, Salvador Dalí, Manuel de Falla, José Martínez Ruiz (Azorín), Gregorio Marañón i els germans Machado.
- 1916 (juny) Es planteja al Parlament espanyol la qüestió de l'autodeterminació de Catalunya.
- 1916 (juliol) Pacte sindical entre la UGT i la CNT. Victòria dels treballadors ferroviaris en una important vaga de transports.
- 1916 (setembre) Subvencions i compres massives de la premsa per part dels bàndols enfrontats. Tot i la neutralitat, l'activitat submarina alemanya comença a causar estralls a la flota mercant espanyola.

- 1917 (abril) Alfons XIII, oposat a la ruptura de relacions diplomàtiques amb Alemanya, obliga Romanones a dimitir i el reemplaça pel marquès d'Alhucemas.
- 1917 (maig) En un acte aliadòfil amb participació de reformistes, socialistes i republicans a Madrid, s'adverteix el rei que la seva postura germanòfila el portarà al derrocament.
- 1917 (juny) Les Juntes de Defensa precipiten la caiguda del Govern d'Alhucemas.
- 1917 (agost) Vaga general revolucionària liderada per la CNT i la UGT. Després d'una dura repressió, el Govern espanyol acusa els aliats de donar suport a la insurrecció.
- 1917 (novembre) Després d'una crisi que deixa Espanya sense Govern, un nou gabinet, presidit novament pel marquès d'Alhucemas, compta amb dos ministres catalans, Joan Ventosa i Calvell i Felip Rodés i Baldrich.
- 1918 (març) Govern de concentració a Espanya encapçalat per Antonio Maura, amb la presència de Francesc Cambó com a ministre. Insurreccions al món rural.
- 1918 (maig) Comença una pandèmia de grip que afecta una gran part de la població.
- 1918 (novembre) Cau el Govern de Maura. La crisi del règim de la Restauració s'aprofundeix.
- 1921 Assassinat d'Eduardo Dato.
- 1921 Desastre d'Annual.
- 1922 Crisi del Govern d'Antonio Maura.
- 1923 Cop d'estat de Miguel Primo de Rivera.

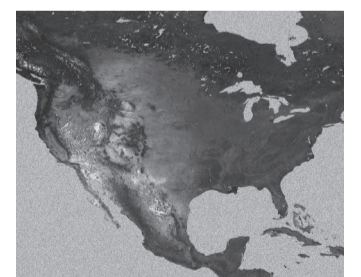

EUROPA

- 1870 Guerra francoprussiana.
- 1870 Unificació d'Itàlia.
- 1871 Unificació d'Alemanya.
- 1871 Proclamació de la Tercera República francesa.
- 1884 Conferència de Berlín. França, la Gran Bretanya i Alemanya acorden el repartiment de les colònies africanes.
- 1904 Signatura de l'Entente Cordiale, pacte de no-agressió entre França i el Regne Unit, i inici de la guerra russojaponesa.
- 1912 Guerres dels Balcans.
- 1914 (juny) Assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, hereu del tron austriac, i la seva dona a Sarajevo.
- 1914 (juliol) L'Imperi austrohongarès es mobilitza i envaeix Sèrbia a finals de mes.

- 1914 (juliol) El dirigent socialista i pacifista Jean Jaurès és assassinat a París per un nacionalista francès.
- 1914 (agost) Alemanya declara la guerra a França.
- 1914 (agost) El Regne Unit declara la guerra a Alemanya.
- 1914 Inici de la guerra a Europa. Mobilitzacions en nombrosos països: França, Anglaterra, Alemanya, Àustria...
- 1914 (setembre) França atura l'ofensiva alemanya al Marne. La guerra de desgast comença al front occidental.
- 1914 (novembre) L'Imperi otomà entra en guerra en alinear-se amb les Potències Centrals.
- 1915 Se celebra el Congrés Internacional de Dones per la Pau, que reuneix 1.136 delegades a la Haia, les quals estableixen les bases per a un acord de pau i funden el Comitè Internacional de Dones per una Pau Permanent.
- 1915 (abril) Alemanya envaeix Polònia. Nombroses baixes a la segona batalla d'Ypres, on Alemanya utilitza gas per primera vegada.
- 1915 (maig) Itàlia entra en guerra a favor dels aliats a canvi de territoris pertanyents a l'Imperi austriac.
- 1915 (octubre) Bulgària se suma a les Potències Centrals.
- 1916 (juny) A França, es produeix una primera vaga de dones franceses que treballen a les fàbriques de municions, conegudes popularment com *les munitionnettes*, per tal d'exigir la dignificació de les seves condicions laborals.
- 1916 (febrer) Inici de la batalla de Verdun, que es converteix en símbol de la resistència francesa i del desastre humanitari.
- 1916 (març) Portugal se suma als aliats.
- 1916 (abril) L'exèrcit britànic reprimeix l'aixecament de Pasqua protagonitzat a Dublín per republicans independentistes irlandesos.
- 1916 (maig) Fracàs de l'ofensiva Brusilov al front oriental.
- 1916 (juliol) Batalla del Somme, amb la qual els aliats intenten alleugerir la pressió sobre el Marne. La batalla s'allarga fins al novembre i provoca centenars de milers de baixes. És la primera vegada que es fan servir tancs.
- 1916 (agost) Romania entra en guerra al bàndol dels aliats.
- 1916 (desembre) Mor l'emperador austriac Francesc Josep. Arriba al tron el seu renebot Carles.
- 1917 (gener) Alemanya anuncia l'inici d'una ofensiva submarina global.
- 1917 (març) A Rússia, el tsar Nicolau II és derrocat. S'estableix un Govern provisional a Rússia que obté el reconeixement dels aliats.
- 1917 (juny) El Govern grec presidit per Venizelos decreta l'entrada en guerra amb els aliats.

- 1917 A Rússia, el Govern provisional crea una formació de quinze batallons composta només per dones. Entre ells, destaca el Batalló de la Mort, comandat per Maria Leontievna Botxkariova.
- 1917 (novembre) A Rússia, el Govern provisional és derrotat pels bolxevics. El nou Govern fa una crida a finalitzar la guerra.
- 1917 (novembre) Itàlia és derrotada pels Imperis Centrals a la batalla de Caporetto, a la frontera italoaustriaca (actual Eslovènia).
- 1918 (gener) El president nord-americà Woodrow Wilson anuncia els seus «Catorze Punts», que posen l'accent en la llibertat dels mars i l'autodeterminació de les nacions.
- 1918 (març) Signatura del tractat de Brest-Litovsk, pel qual Rússia abandona la guerra. Inici de la guerra civil a Rússia.
- 1918 (maig) Romania demana la pau.
- 1918 (agost) Al front Occidental, comença la contraofensiva aliada, que acaba amb la victòria.
- 1918 (octubre) Amotinaments de soldats i aixecaments a les Potències Centrals.
- 1918 (novembre) Signatura de l'armistici de Compiègne, que posa fi a la guerra a Europa. La revolució s'escampa pel continent i neixen nous règims republicans i democràtics.
- 1919 Conferència de París, on s'acorden les condicions de pau amb les Potències Centrals. Naixement de la Societat de Nacions.
- 1919 El Congrés del Comitè Internacional de Dones per una Pau Permanent celebrat a Zuric denuncia els termes finals del tractat de pau que havia posat fi a la Gran Guerra, ja que hi veu venjança dels vencedors. A partir d'aquest any el comitè es converteix en la Lliga Internacional de Dones per la Pau i la Llibertat.
- 1922 Naixement de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques.
- 1922 Arribada de Benito Mussolini al poder.

EUA

- 1916 Fracàs de les iniciatives de pau posades en marxa pel president dels Estats Units, Woodrow Wilson, i les Potències Centrals.
- 1917 (febrer) Els Estats Units trenquen relacions diplomàtiques amb Alemanya.
- 1917 (abril) Els Estats Units, juntament amb algunes repúbliques llatinoamericanes, declaren la guerra a Alemanya.